

Határok és határtérségek konferencia
Nyíregyháza, 2014. június 25–26.

**A Kárpátalján eszközölt magyar
tőkebefektetések sajátosságai
a magyar-ukrán határtérség
társadalmi-gazdasági folyamatainak tükrében**

**– Gondolatok Imre Gabriella doktori
értekezése kapcsán**

Dr. Hardi Tamás
tudományos főmunkatárs
MTA KRTK RKI

Imre Gabriella
közgazdász, főiskolai tanársegéd
BGF KKK

12. táblázat: A határtérségek fő jellemzői

A saját országában

A szomszédos határterülethez képest

fejlettebb

Fejlettebb területek közé sorolt

Pozsony főváros, Kassa (Sk), Győri, komáromi, tatai, esztergomi kistérség, Nagykanizsa, Pécs, Szeged, Debrecen (Hu)

Fejletlenebb területek közé sorolt

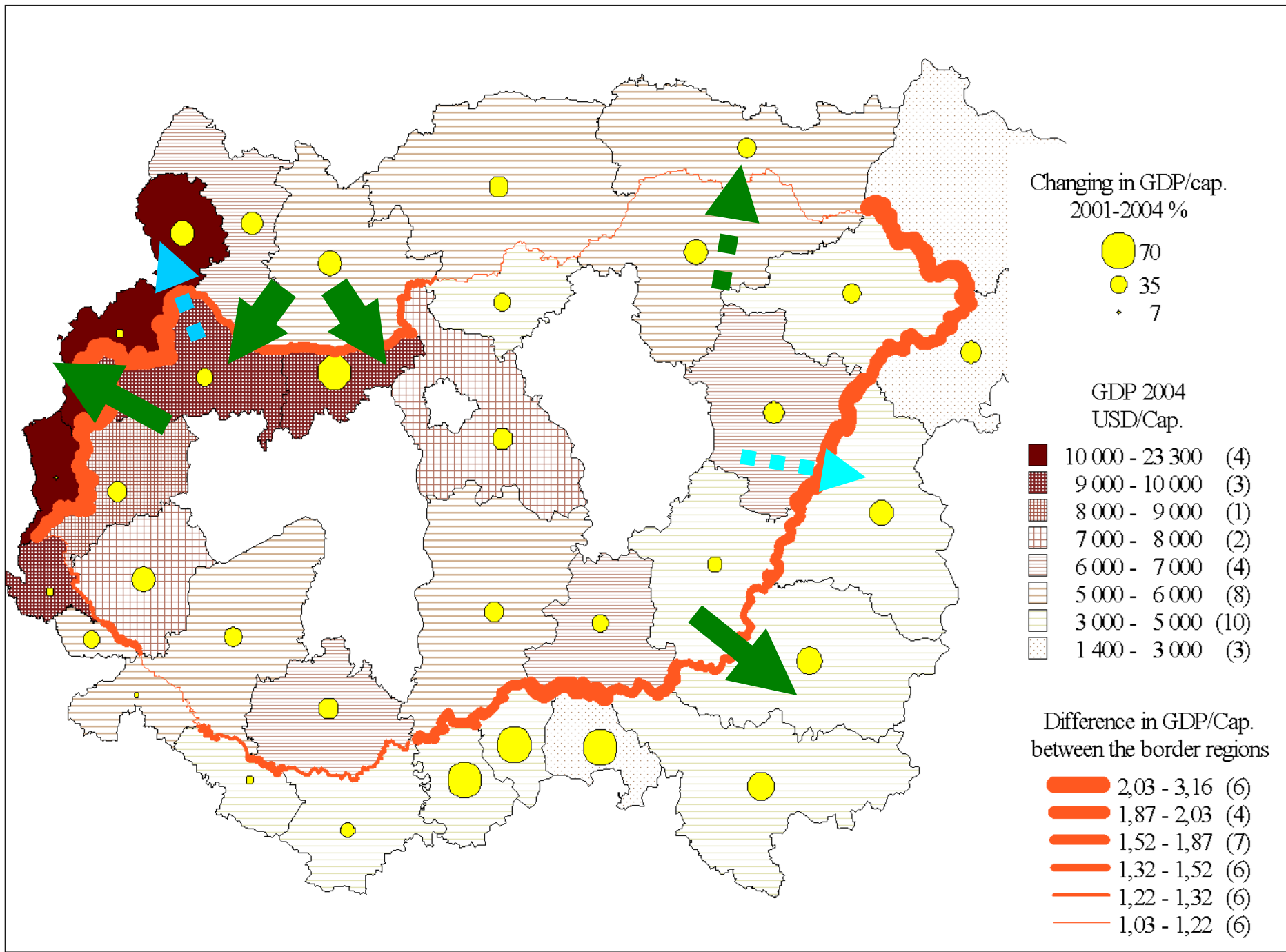
Burgenland (A), Muravidék (Slo), Szlovákiával, Ukrajnával, Romániával, Jugoszláviával, Horvátországgal határos, máshol nem említett kistérségek (Hu)

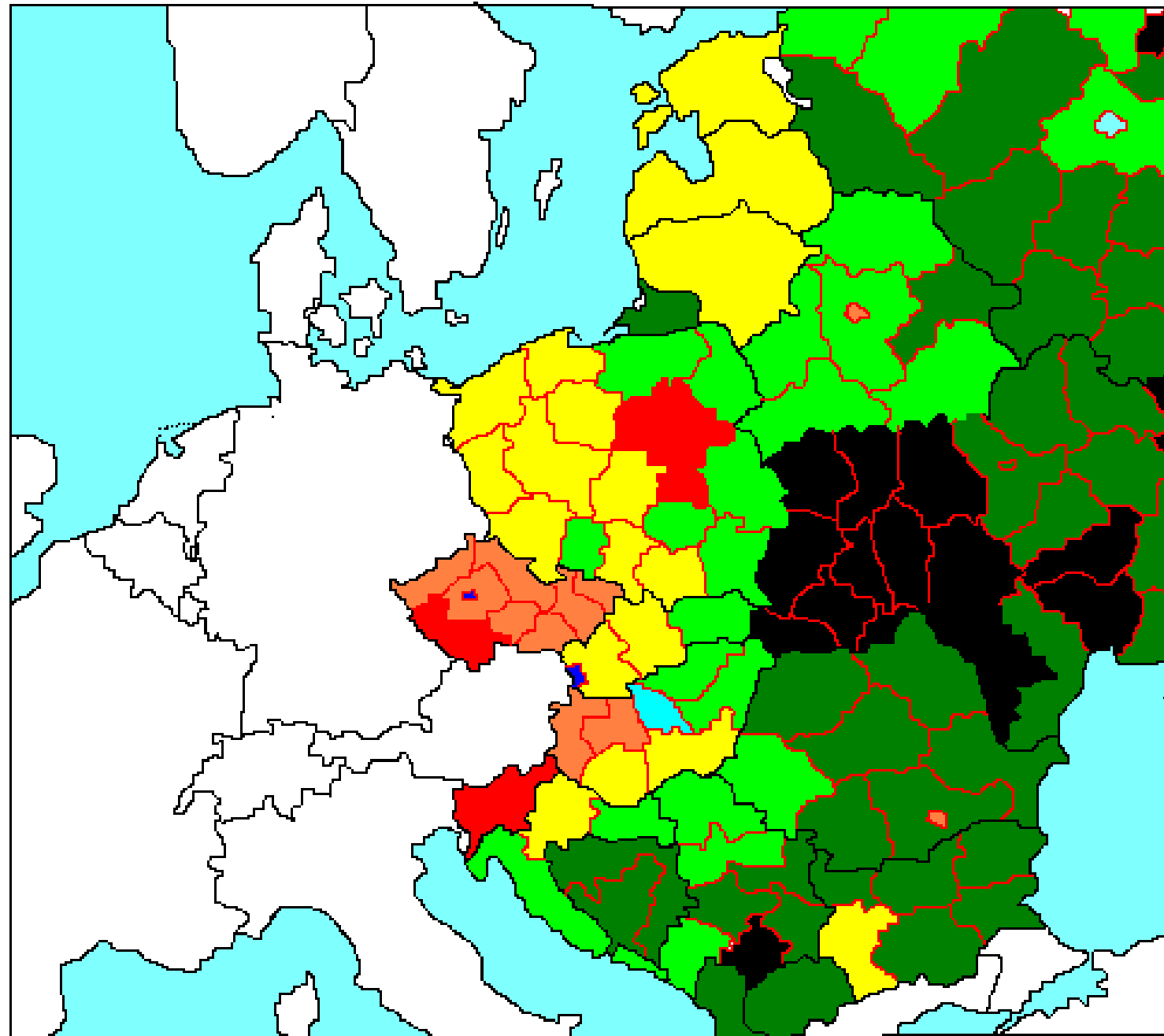
fejletlenebb

A Dunaszerdahelyi járás. Komáromi járás (Sk), Nagyvárad, Arad, Temesvár (Ro), Vajdaság (Yu), Soproni, Kőszegi, Szombathelyi, Körmendi, Lenti kistérség (Hu)

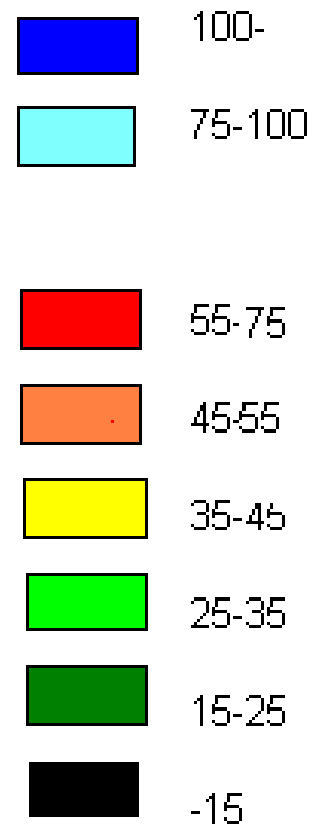
Érsekújvári és Kassa kivételével a kelet-szlovákiai járások (Sk), Baranya háromszög és a Dráva menti területek (CRO), Őriszentpéteri, Kapuvári, Csornai, Encsi, Szikszói kistérség (Hu)

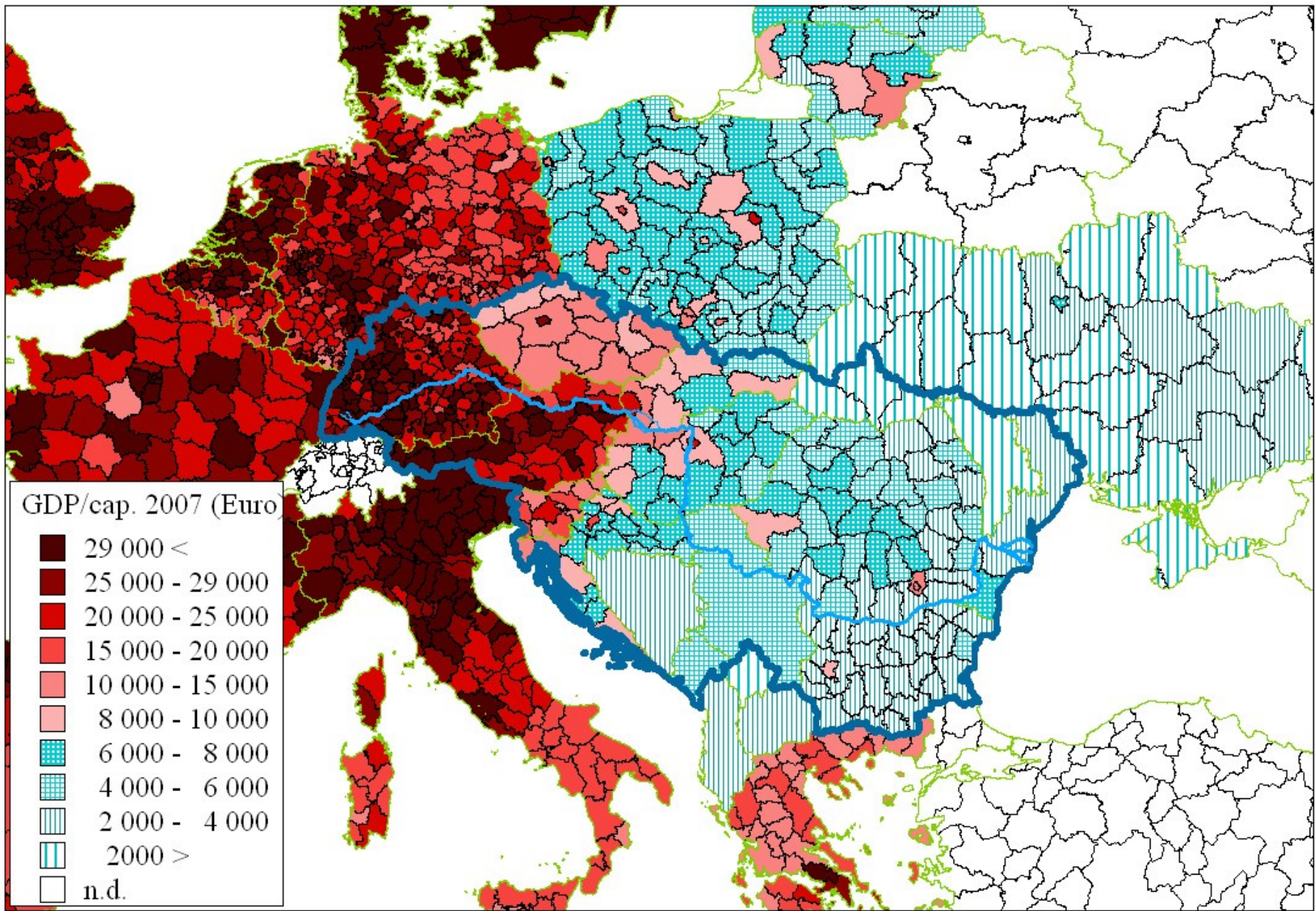
Forrás: Hardi 2001.

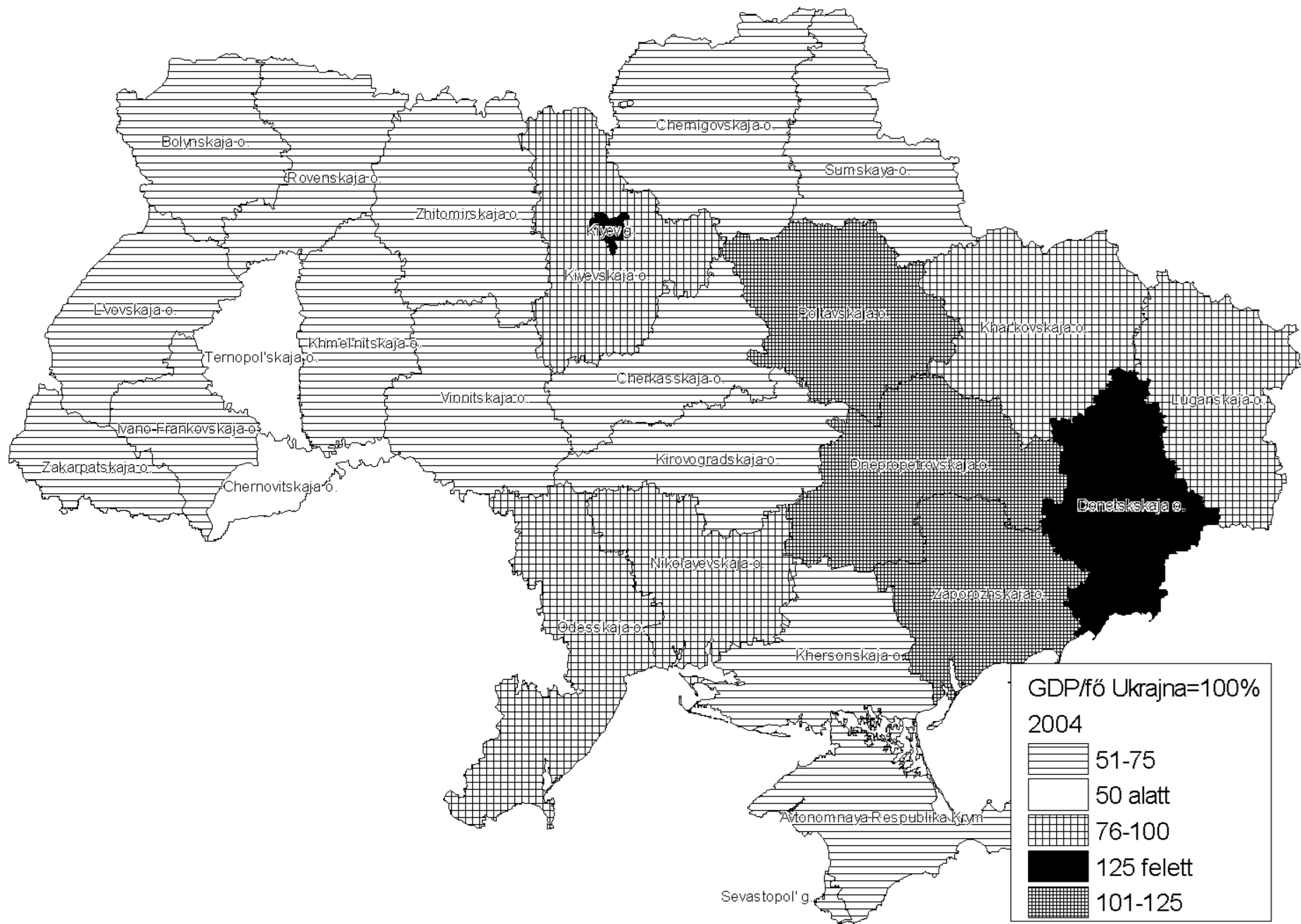

Egy főre jutó GDP az EU15 átlag %-ában

Potenciális és megvalósuló határrégiók a Magyar határok mentén

Az értekezés célja

A Kárpátaljára irányuló magyar tőkebefektetések sajátosságainak vizsgálata „kettős szemüvegen” keresztül:

- **a működőtőke-áramlásra és a vállalatok nemzetköziesedésére vonatkozó elméletek fényében**
(különösen az elméletek kkeu-i országokból kiáramló működőtőkével kapcsolatos alkalmazhatóságára)
- **és a magyar-ukrán határtérségben zajló társadalmi-gazdasági folyamatok tükrében**

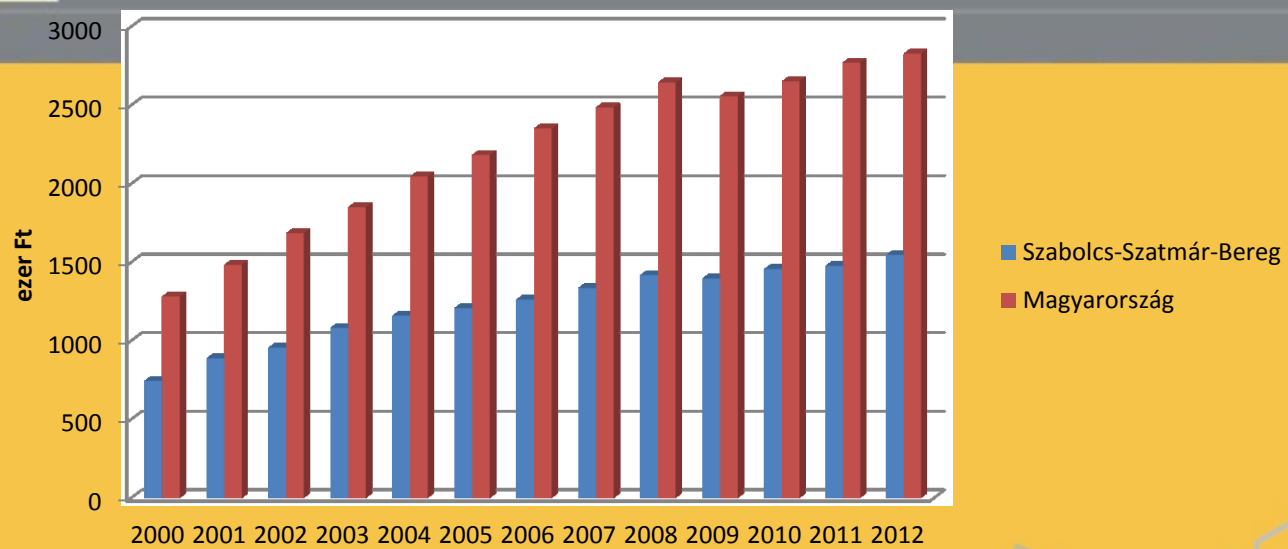
(1 a,b) A magyar-ukrán határtérség hazánk uniós csatlakozásával **új geopolitikai helyzetbe került**, európai térszerkezetben betöltött szerepe megváltozott.

A megváltozott geopolitikai helyzet a határ elmaradottabb ukrán oldalán, **Kárpátalja gazdaságában indított el pozitív irányú folyamatokat**, a térszerkezeti változásokból elsősorban ez a terület profitál, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye gazdasági fejlődése mindeközben stagnál.

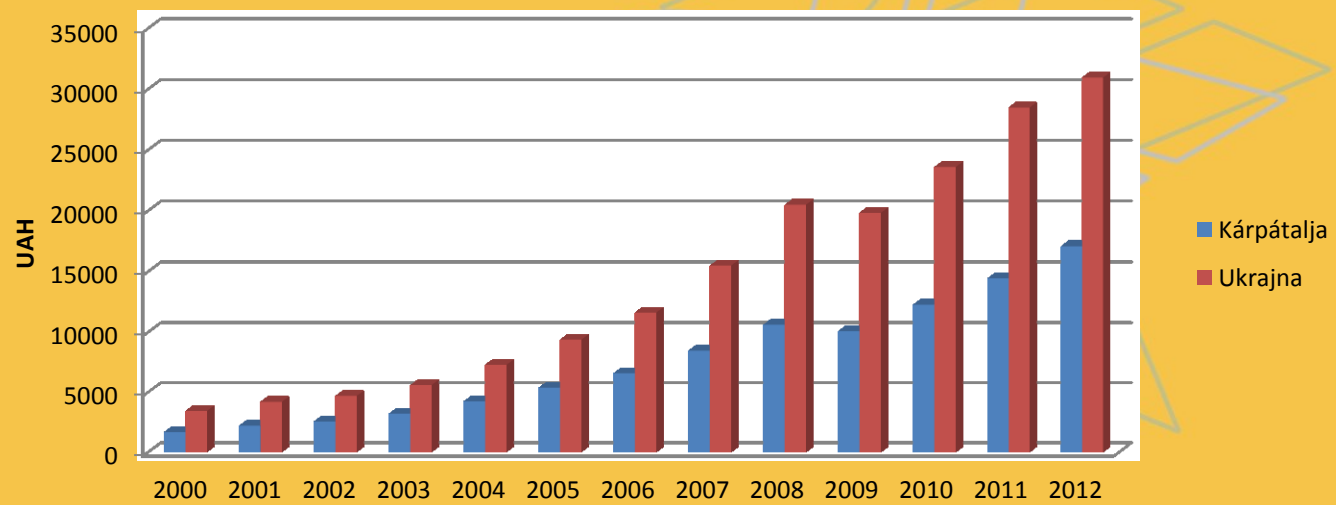
ld.: nemzetközi példák (a finn-orosz vagy az amerikai-mexikói határrégió)

Az egy főre jutó GDP értéke Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében és Magyarországon (2000-2012)

Az egy főre jutó GDP értéke Kárpátalján és Ukrajnában (2000-2012)

A gazdasági helyzet összehasonlítása

GDP, egy főre jutó GDP

- 2000-2008: mind a regionális, mind az egy főre jutó GDP növekedése folyamatos a határ mindkét oldalán, de **Kárpátalján mindkét gazdasági mutató növekedése dinamikusabb**
- 2009-ben a válság visszaesést okozott, de 2010-2012 között újra nő a regionális és az egy főre eső bruttó össztermék
- az egy főre jutó GDP alapján **mindkét területi egység megőrizte saját országán belüli sereghajtó szerepét**

Az ipari termelés volumenindexe

	Kárpátalja	Országos átlag (UA)	Sz-Sz-B.	Országos átlag (Mo.)
2003	44,3	15,8	3,1	6,6
2004	27,4	12,5	0,7	7,5
2005	7,7	3,1	-7,0	7,1
2006	27,2	6,2	9,6	10,2
2007	20,4	7,6	-2,6	8,3
2008	2,6	-5,2	-11,2	-1,3
2009	-49,3	-21,9	-15,5	-17,9
2010	42,9	11,2	1,5	10,8
2011	1,8	7,6	20,3	5,5
2012	1,4	-1,8	1,2	-1,7
2013	-3,1	-4,6	-2,2	1,4

www.ukrstat.gov.ua; www.ksh.hu

Megjegyzés: A magyar adatok 2008. évig TEÁOR'03, 2009-től TEÁOR'08 szerintiék ezért összehasonlíthatóságuk korlátozott.

Az ipari termelés volumenindexe

- **Kárpátalján** az ipari termelés előző évhez viszonyított volumennövekedése 2003-2008 között mindvégig **többszörösével haladta meg az országos átlagot**
- **Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében** az ipari termelés volumenének előző évhez viszonyított növekedése **jelentősen elmaradt az országos átlagtól** a vizsgált időszakban
- a válság okozta visszaesés 2009-ben különösen a határ ukrán oldalán volt drámai mértékű (-49,3%)

	Kárpátalja FDI- állomány (millió USD)	Ukrajna FDI- állomány (millió USD)	%	Sz-Sz-B. megye FDI- állomány (milliárd HUF)	Mo. FDI- állomány (milliárd HUF)	%
2000	73,8	3281,8	2,2	35,9	5576,6	0,6
2001	92,1	3875,0	2,3	44,6	6292,1	0,7
2002	108	4555,3	2,3	50,3	7019,9	0,7
2003	127,7	5471,8	2,3	68,3	8716,2	0,8
2004	181,6	6794,4	2,6	95,8	9941,9	0,9
2005	244,3	9047,0	2,7	89,6	11795,0	0,7
2006	261,3	16890,0	1,5	83,1	13635,3	0,6
2007	295	21607,3	1,3	89,6	14810,0	0,6
2008	345,3	29542,7	1,1	93,8	15008,3	0,6
2009	356,4	35616,4	0,9	68,7	15874,4	0,4
2010	363,7	40053,0	0,8	93,2	16485,8	0,5
2011	364,4	44708	0,8	163,0	17935,5	0,9
2012	348,5	49362,3	0,7	148,7	18572,9	0,8

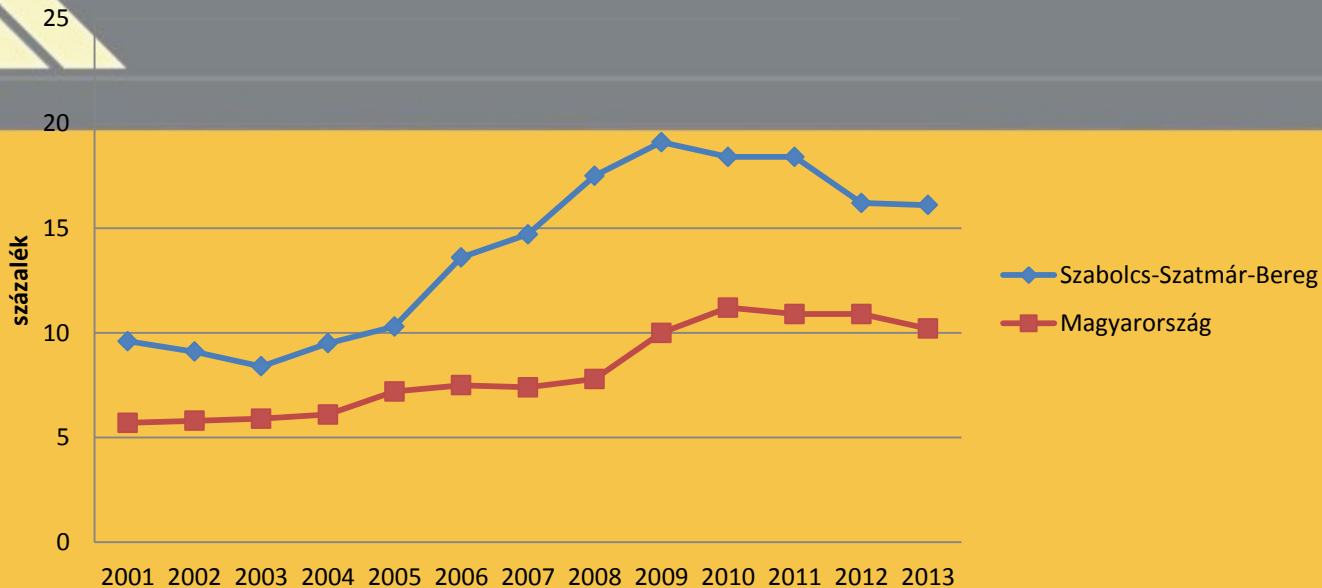
Forrás: www.ukrstat.gov.ua, www.stat.uz.ua, www.ksh.hu

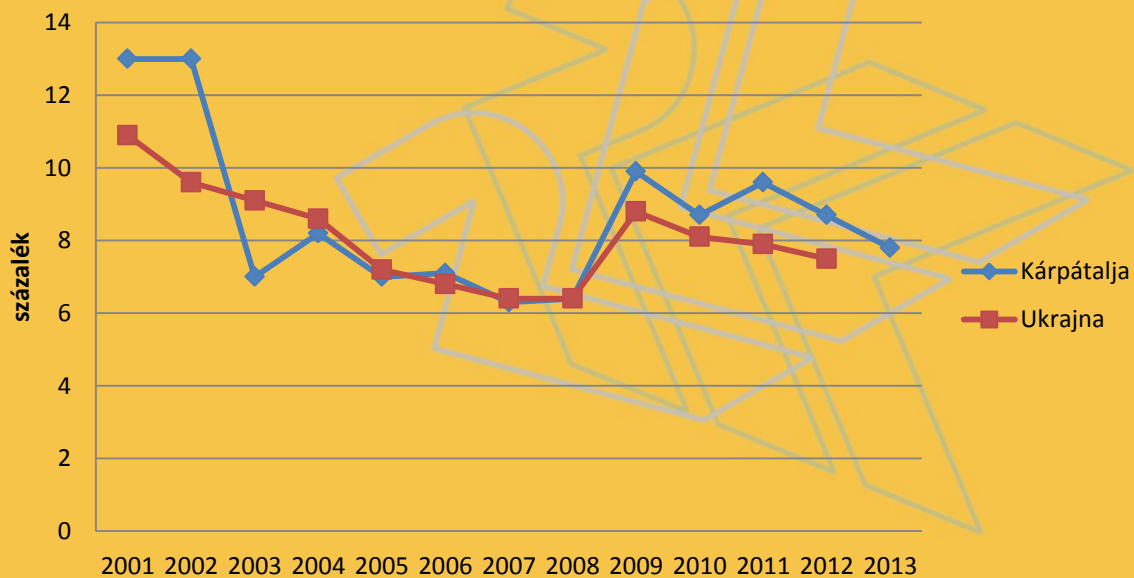
Külföldi működőtőke-állomány

- **a külföldi működőtőke-befektetések eddig szinte elkerülték Szabolcs-Szatmár-Bereg megye gazdaságát**
- ezzel ellentétben **Kárpátalja** a rendszerváltás óta **első-sorban a gazdaságába érkező FDI révén fejlődött**
(ld.: a Kárpátalja Különleges Gazdasági Övezet kedvezményei 2005-ig)

A munkanélküliségi ráta alakulása Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében és Magyarországon

A munkanélküliségi ráta alakulása Kárpátalján és Ukrajnában

Munkanélküliségi ráta

- **Szabolcs-Szatmár-Beregben a munkanélküliségi ráta 2000 és 2010 között 9,6%-ról 18,4%-ra **nőtt**, ami az országos átlagnak majdnem a kétszerese**
- 2001-ben a munkanélküliségi ráta **Kárpátalján** volt az ukrán régiók közül a legmagasabb (13%),

a működőtőke-befektetések hatására azonban 2008-ra **a munkanélküliségi ráta számottevően csökkent** és megközelítette az országos átlagot (6,4%)

De:

- a Kárpátalja gazdaságában megfigyelt pozitív tendenciák nem változtatták meg lényegesen a megye ukrán adminisztratív egységek között elfoglalt pozícióját
- fennmaradt mindkét terület saját országán belüli periférikus gazdasági helyzete,
de míg **Kárpátalja egy dinamikusan fejlődő periféria,**
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye fejlődése stagnál

Az empirikus kutatás módszertana

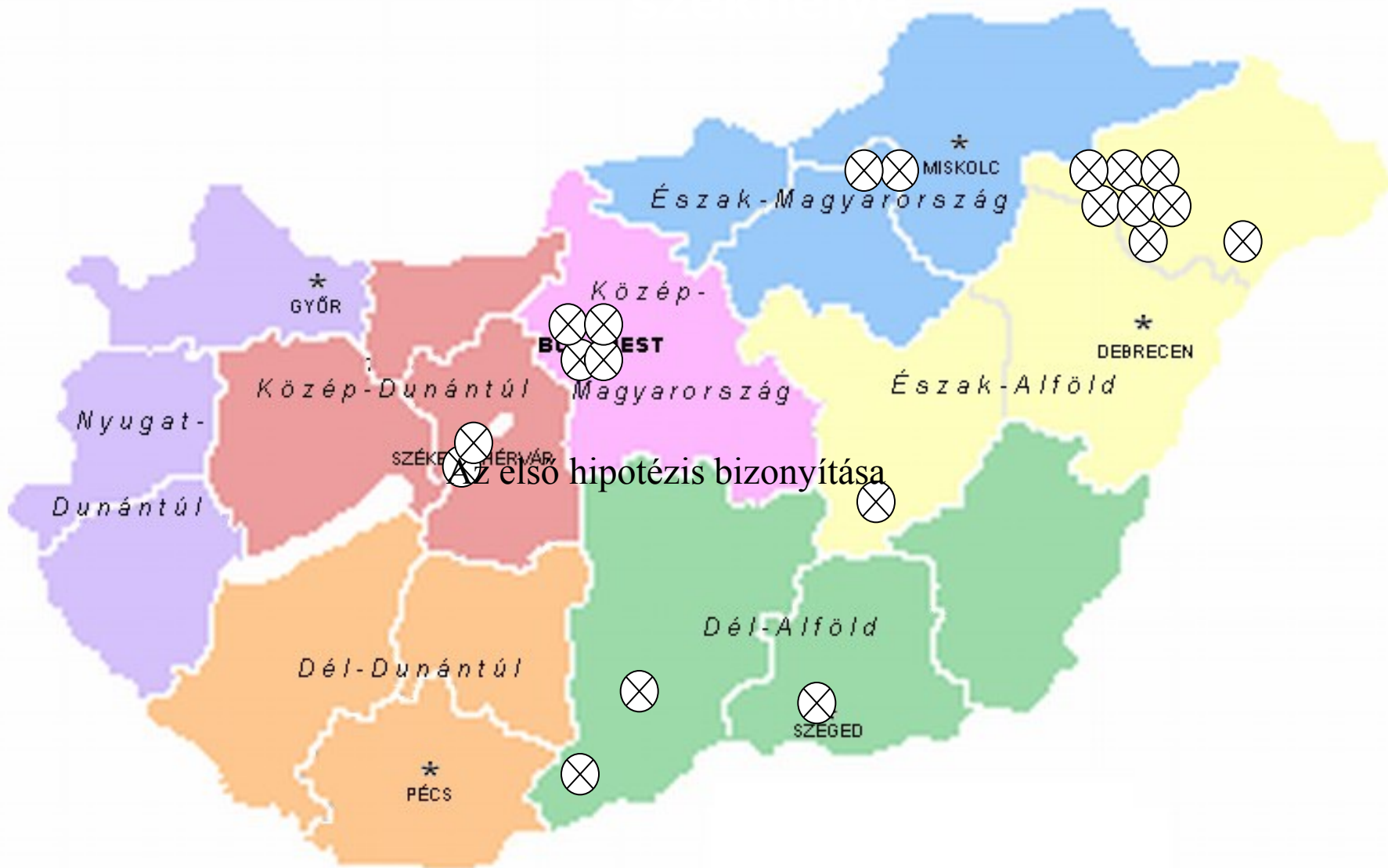
- a magyar-ukrán határtérség meghatározó szereplőivel készített **interjúk**
- a befektető magyar vállalatok vezetőivel illetve a kárpátaljai leány- illetve vegyesvállalatok ügyvezető igazgatóival lebonyolított **kérdőíves adatfelvétel**
- a megkérdezett vállalatok kiválasztása **a térség befektetőit ismerő szervezetek bevonásával** személyes lekérdezés útján történt
- fontos szempont volt **a round tripping jellegű befektetések mintából történő kizárása**

A befektető vállalatok székhelyeinek földrajzi elhelyezkedése

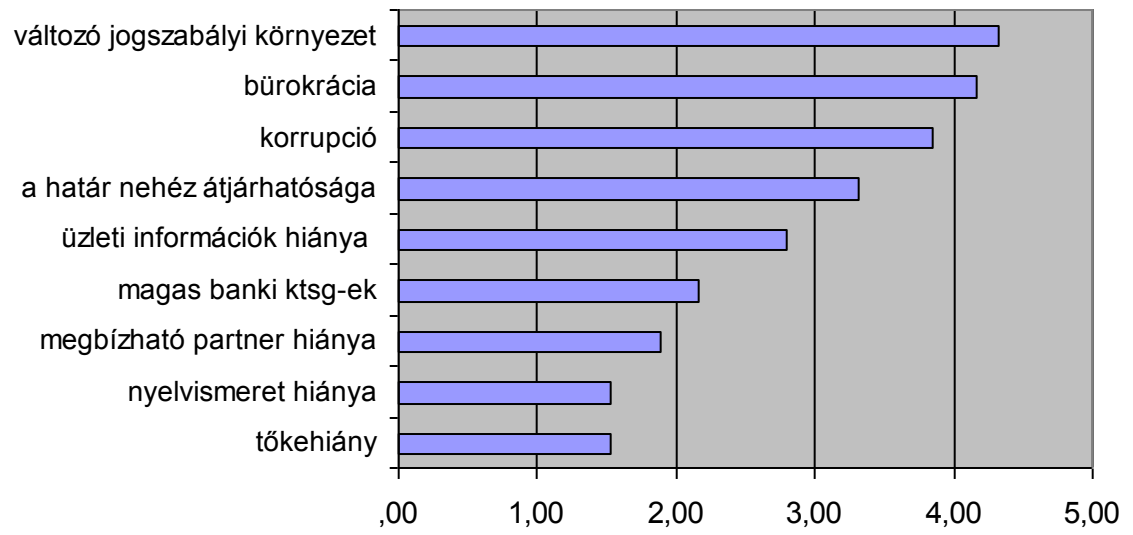
- a megkérdezett 20 vállalat közül 9 vállalatnak az Észak-Alföldi Régióban, ebből egy kivételével minden vállalkozásnak a szomszédos Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében volt a központja
- **a földrajzi közelség szerepe a befektetési döntésekben**
- **a kérdőíves kutatás a Kárpátalján befektetett ma-gyar tőke határ menti jellegét látszik alátámasztani**

A Kárpátalján befektető magyar vállalatok

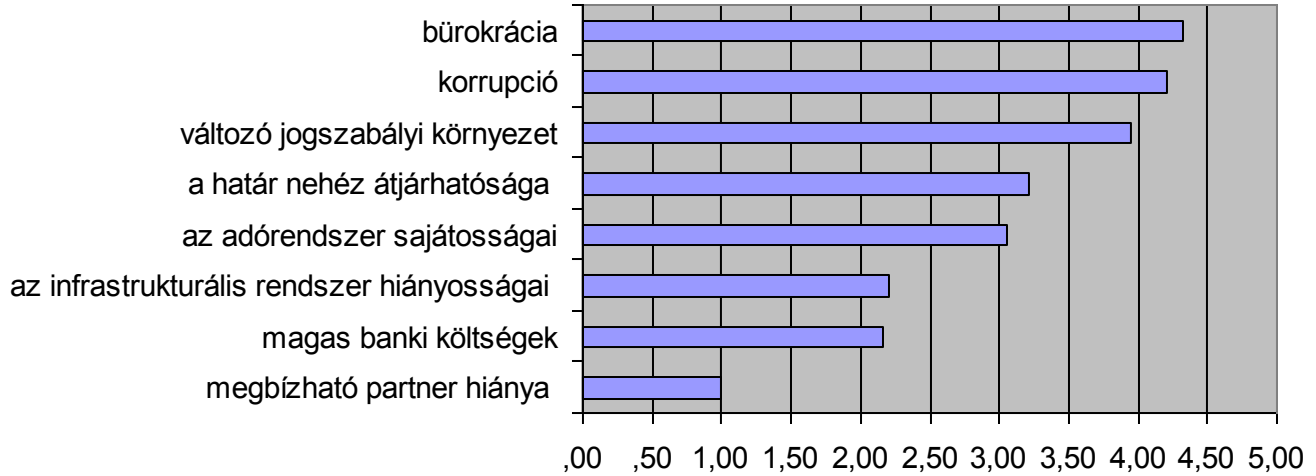

Milyen nehézségekkel szembesült a befektető magyar vállalkozás a kárpátaljai vegyes- illetve leányvállalat létrehozásakor?

Milyen nehézségekkel szembesült a befektető magyar vállalkozás a kárpátaljai vegyes- illetve leányvállalat működtetése során?

Forrás:
saját
szerkesztés

- határtól távolabb fekvő területekről érkező vállalkozá-soknál a kárpátaljai magyar kisebbség tagjaihoz fűződő **személyes (rokoni, baráti), esetleg korábbi üzleti kapcsolat** kap szerepet
- a schengeni határőrizeti rendszer nem teremt optimális feltételeket, azonban a határ menti gazdasági kapcsolatok fejlődése számára **elsősorban a két ország befek-tetői környezetének eltérései jelentenek akadályt**

A magyar működőtőke-befektetések alakulása Kárpátalján

- 1995-2000: a legdinamikusabb növekedés – az interjúk alapján azonban feltehető a **round tripping** FDI magas aránya, cél: a **megszerezhető adókedvezmények** (a feltevést a kérdőíves kutatás **csak közvetetten tudta igazolni**)
- 2000-2009: mérsékelt növekedés - a **round tripping** jellegű tőkebefektetések jelentősége **fokozatosan csökken**

	A Kárpátalján befektetett magyar FDI-állomány (millió USD)	Az összes FDI %-ában
1995	2,4	19,3
2000	16,4	22,2
2005	25,8	10,6
2006	27,2	10,4
2007	30,2	10,2
2008	32,3	9,3
2009	34,7	9,7
2010	32,0	9,0
2011	31,7	8,7
2012	28,9	8,2
2014	23,7	5,8

- 2009- : a Kárpátalján befektetett magyar FDI-állomány csökkenése
- a 90-es években az Ukrajnába irányuló magyar befektetések döntő többségét a határ menti ukrán megye gazdaságában realizálták
- Kárpátalja Ukrajnában befektetett magyar FDI-ból való részesedése a 90-es évekhez képest drasztikusan lecsökkent (2009-ben kb. az összes FDI 7%-a)

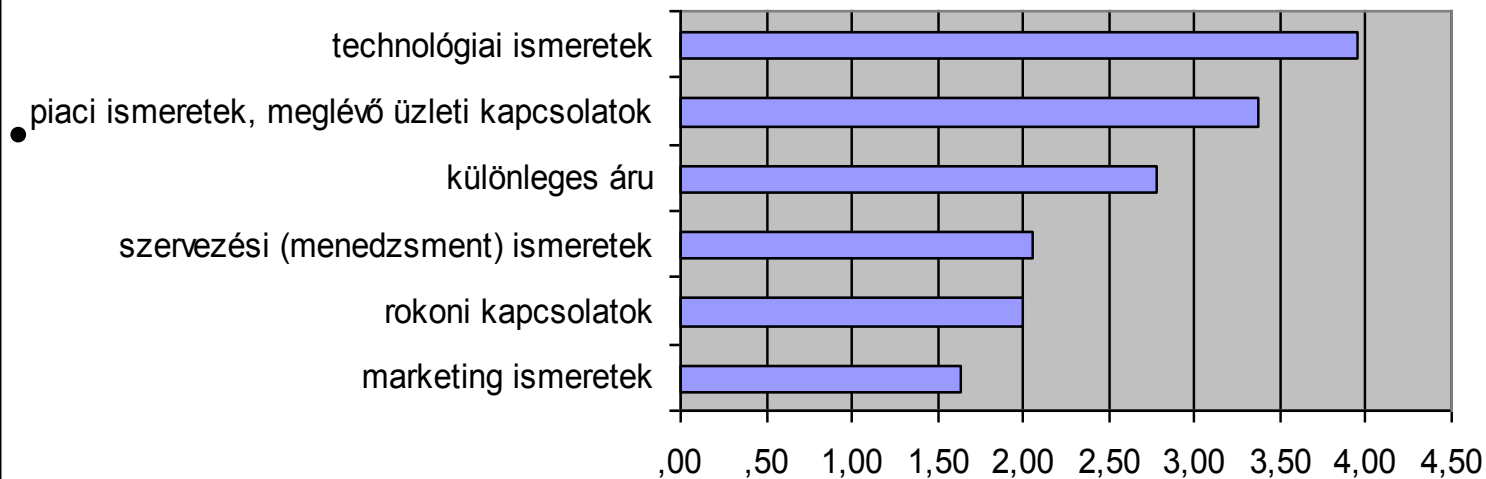
- **a piaci belépés módját illetően a fokozatos nemzetköziesedés skandináv modelljének érvényessége nem igazolható** → a cégek nem folytattak exporttevékenységet a kárpátaljai tőkekihelyezést megelőzően
- **a skandináv modell nemzetköziesedés helyét illető következtetései** azonban a kárpátaljai magyar befektetések szempontjából is **helytállóak**
→ a nemzetköziesedés fizikálisan és kulturálisan közeli piacokon indul (ld.: a magyar kisebbség szerepe)

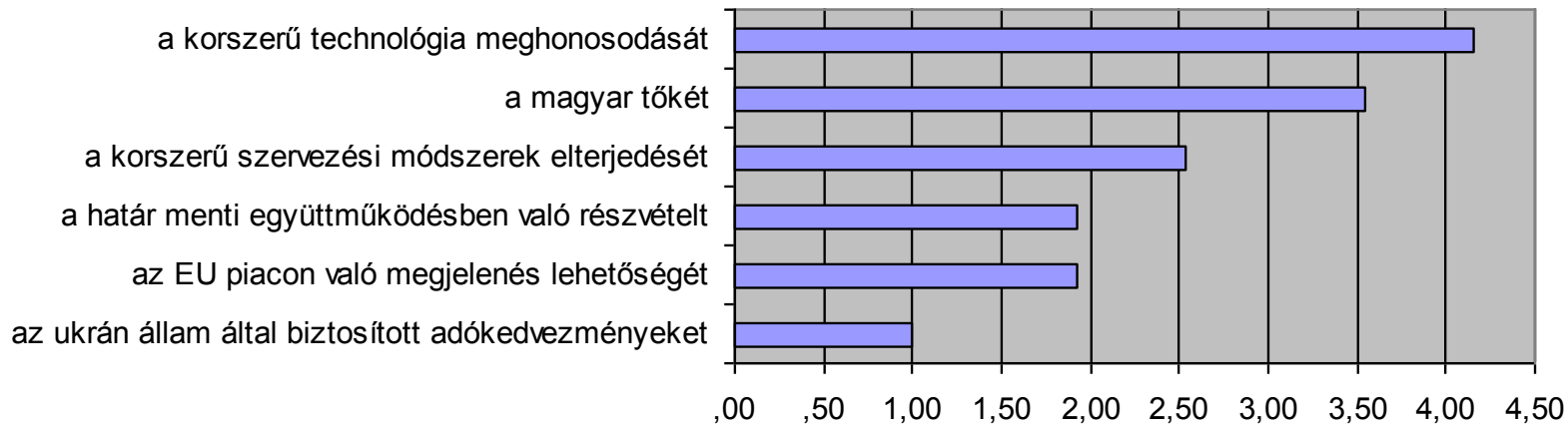
Tulajdon-specifikus előnyök

- A Kárpátalján befektető magyar vállalatok **tulajdon-specifikus előnyei** az általuk alkalmazott magasabb színvonalú **technológiához és termelési eljárásokhoz** kötődnek, amelyek elsősorban a piacgazdasági átmenetet később megkezdő, hazánkhoz képest elmaradottabb országok piacain használhatók ki.
- **a feltételezés a termelő és szolgáltató vállalatok kárpátaljai befektetéseinek esetén igaz** (a 20 megkérdezett vállalat közül 10 illetve 4 vállalat)
- a befektető magyarországi vállalatok **termelési-szolgáltatási tapasztalatai** is szerepet játszottak

Mely versenylőny tette lehetővé a magyar vállalat számára a kárpátaljai befektetést?

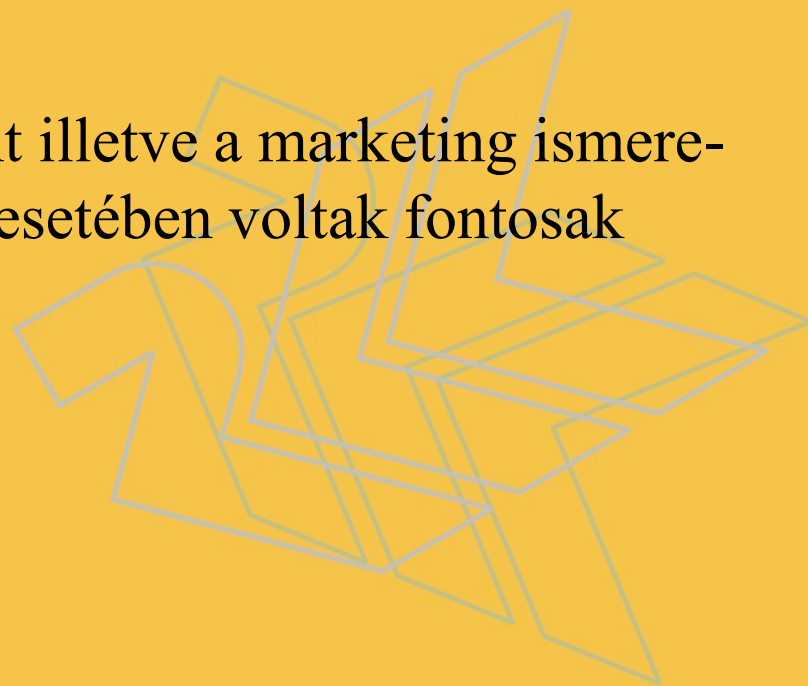
Mit várt a kárpátaljai vállalkozás a közös vállalatban résztvevő magyar vállalkozástól?

A hatodik hipotézis bizonyítása

- a versenylőnyök közül ki kell emelni a térség gazdasági szereplőivel **korábban kiépített üzleti ill. rokoni kapcsolatokat** → ld. a szabolcsi vállalatok dominanciája
- a szervezési, menedzsment illetve a marketing ismeretek csak a nagyvállalatok esetében voltak fontosak

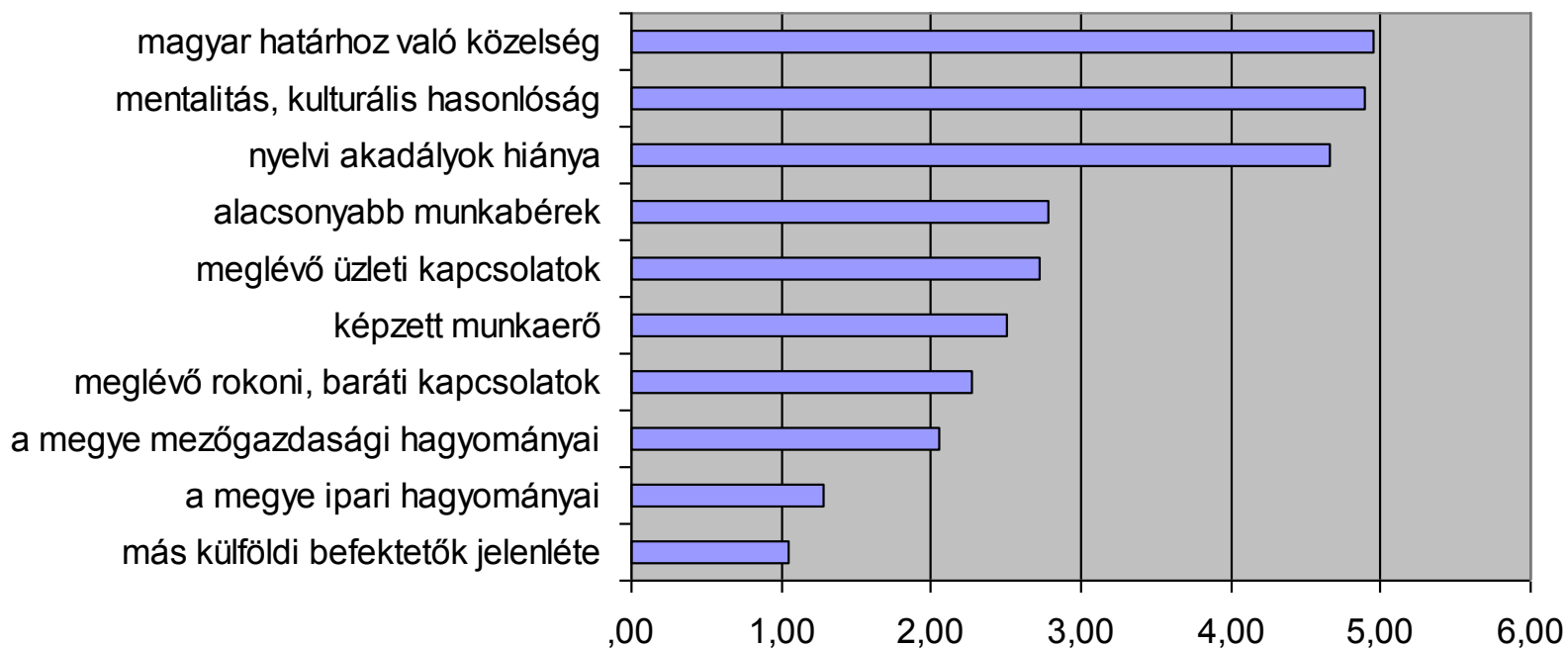
Lokációspecifikus előnyök

Kárpátalja földrajzi közelsége, a közös történelmi múlt, a rendszerváltás előtti kereskedelmi kapcsolatok és mindenekelőtt a térségben élő magyar kisebbség révén **speciális, csak a magyar befektetők által kiaknázható lokációspecifikus előnyöket nyújt a hazai vállalatok számára.**

Milyen előnyöket nyújtott Kárpátalja a befektető magyar vállalkozásoknak?

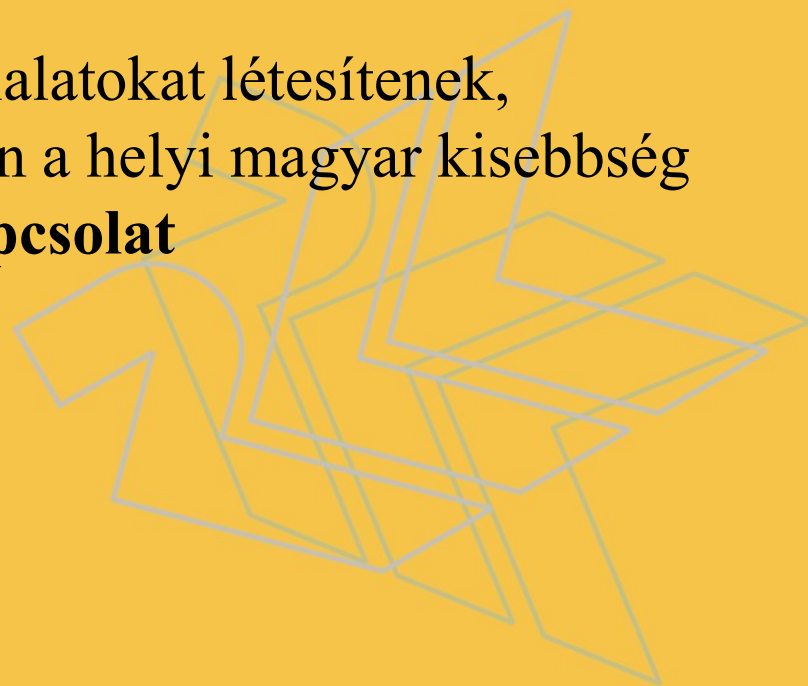
Forrás: saját szerkesztés

- a magyar befektetők elsősorban a terület **határhoz való közelségét** emelték ki
- a vállalatok 90%-a esetében a **magyar kisebbség jelenléte és a nyelvi akadályok hiánya** is döntő szerepet játszott abban, hogy Kárpátalját választották településhelyként
- emellett az **alacsony munkabérek és a korábban kiépült üzleti kapcsolatok** tették vonzóvá a határ menti térséget

- a befektető vállalatok működőtőke-befektetések többségét **az ukrán megye magyarlakta területein** való-sították meg
- a befektetők jellemzően vegyesvállalatokat létesítenek, amelyekben a partnerek sok esetben a helyi magyar kisebbség tagjai → **magyar-magyar tőkekapcsolat**

Szlovákia

Lengyelország

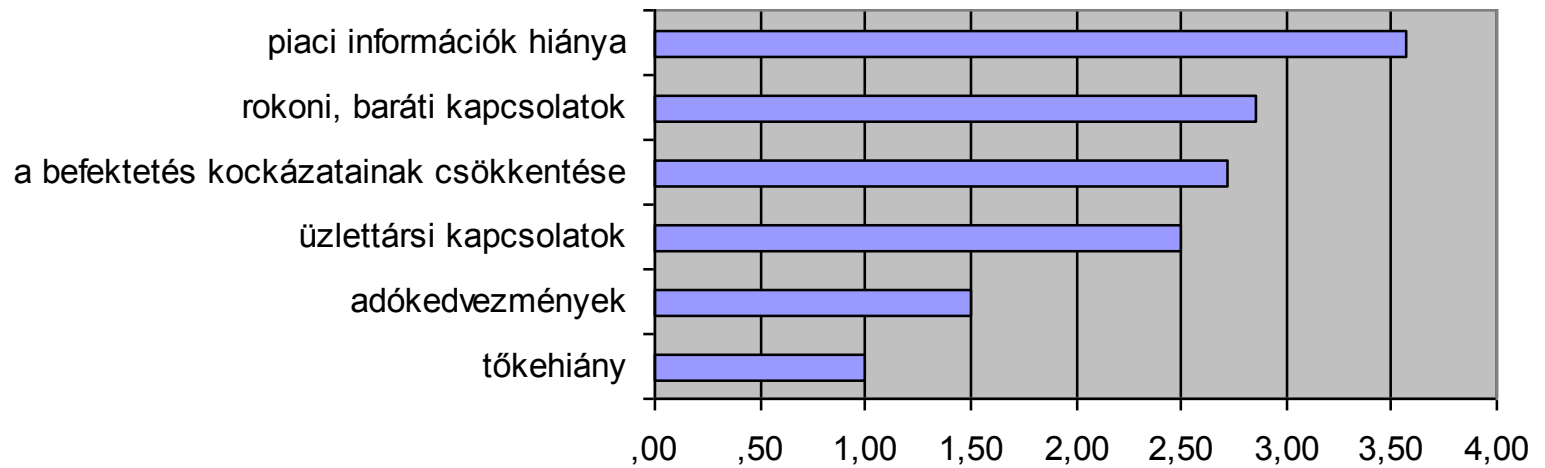
	Járáshatár
	Főút

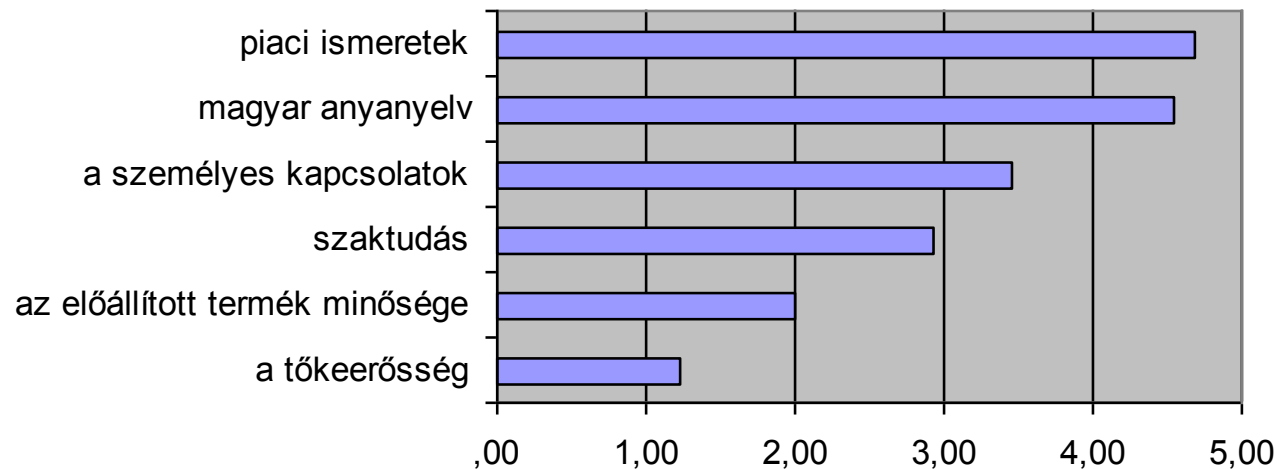
Magyarország

Románia

Milyen indokok készítették a befektető magyar vállalatot, hogy a vegyesvállalati formát válassza?

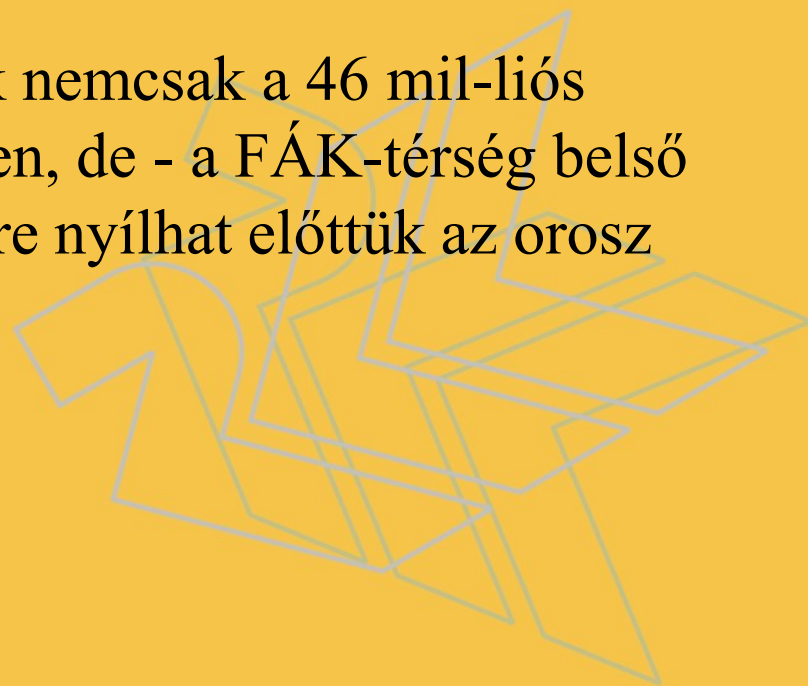
Mely tényezők voltak fontosak a befektető magyar vállalatnak a kárpátaljai partner kiválasztása során?

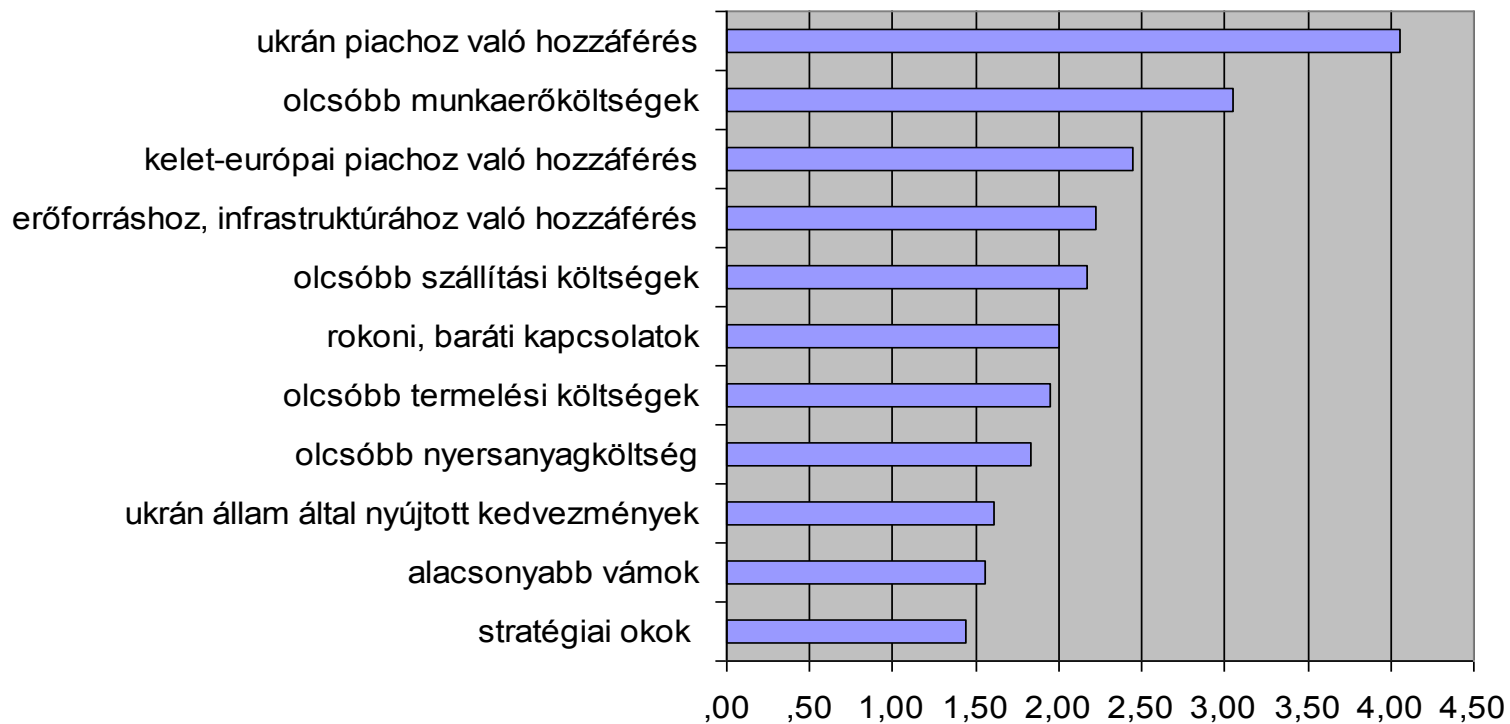

A magyar vállalatok kárpátaljai befektetései **elsősor-ban piacszerző jellegűek.**

Az Ukrajnában előállított termékek nemcsak a 46 milliós ukrán piacon adhatók el könnyebben, de - a FÁK-térség belső vámkedvezményei alapján - szélesre nyílnak előttük az orosz piac is.

Hogyan határozná meg a Kárpátalján befektető magyar vállalat motivációját?

Forrás: saját szerkesztés

- a befektetések legfontosabb motivációja vállalatmérettől függetlenül **a kelet-európai piachoz való hozzáfé**érés volt
- a megkérdezett 20 magyar tőkével működő kárpátaljai leányvállalatból **15 vállalat az ukrán és az orosz piacon bonyolítja értékesítéseit**
- a piac mérete mellett **az alacsony munkaerő- és szállítási költségek** bírtak jelentőséggel, amelyek a KKV-k számára tűnnek fontosabbnak

Összegzés

- a magyar-ukrán határ feltehetően hosszabb ideig az EU külső határa marad → a **határ menti gazdasági együttműködés mindkét fél számára kulcskérdés**
- a kárpátaljai tőke kivitel **növekedési és jövedelem-stabilizációs lehetőséget** jelenthet a külpiacra lépésre érett magyar KKV-k számára
- ennek feltétele, hogy az Ukrajnában általánosan jellemző üzleti környezet megváltozzon, befektető-barátabbá váljon

Köszönöm a figyelmet!

imre.gabriella@bgf.kkk.hu

hardit@rkk.hu

